

Oversvømmede enge langs åen blev til Årslev Engsø

Der blev åbnet for vandet 19. marts 2003, hvor flere end tusinde århusianere var mødt frem. Århus amts miljøformand, Erik Poulsen, manøvrerede selv den store gravemaskine i rette position, og på få minutter fjernede Venstre-politikeren en kæmpebid af det gamle ådige, hvorefter Århus Å begyndte at strømme ind i den nye sø.

Miljøformanden fik masser af klap-

salver for sin rutinerede indsats med gravemaskinen. Han udtalte selv begejstret til Århus Stiftstidende: – Jeg vil aldrig glemme denne dag.

I løbet af den første måned voksede den nye Årslev Engsø frem med en vandflade på 100 hektar og omgivet af lige så mange hektar grønne enge. På ådiget, der stadig var intakt langs Århus Å, begyndte århusianerne at

tage deres nye naturlokalitet i brug. Fuglekikkere, lystfiskere, motionister, amatørfotoografer og hundeluftere – hele paletten af natur- og motionsglade borgere ankom i store skarer.

Med 40 års forsinkelse var den kreative perle endelig blevet realiseret som en naturlig forlængelse af byens enestående stisystem. På rekordtid blev Årslev Engsø mindst lige så po-

Årslev Engsø

Nyanlagt engsø fra 2003, umiddelbart vest for Brabrand Sø. Gennem Århus Å står de to søer i forbindelse med hinanden i et tunneldalsystem lige vest for Århus. Desuden løber Lyngbygårds Å ud i den nyskabte sø.

Projektområdet omfatter 100 hektar vandflade og 110 hektar våde engarealer. Veludbygget stisystem med flere udsigtstårne.

Pris: 18,3 mio. kr., hvoraf halvdelen stammer fra Vandmiljøplan II-midler og resten fra det daværende Århus amt og Århus kommune, der også har etableret publikumsfaciliteterne.

Der forventes en kvælstoffjernelse på minimum 380 kilo pr. hektar om året.

Engsøen udgør en del af EU-habitatområde nr. 233.

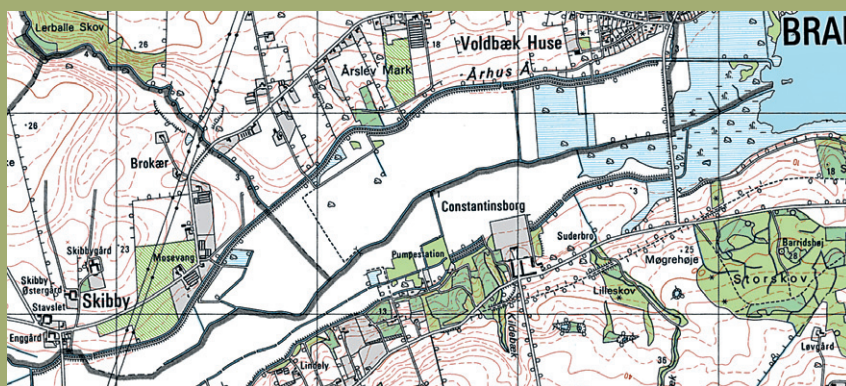
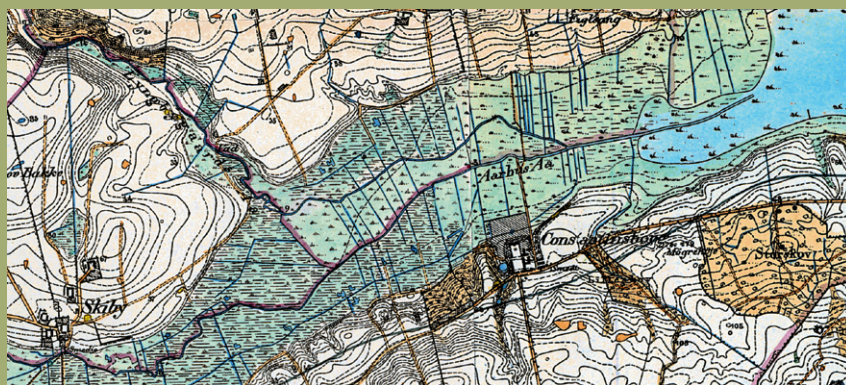
Områdets østlige del fra Skibby til Brabrand Sø, i alt 358 hektar, er fredet 1983 af landskabelige og ornitologiske årsager; dog er der ikke forbud mod jagt.

Stisystem fører fra Århus centrum hele vejen rundt om søen og gør sammen med flere udsigtstårne søens omgivelser til et vigtigt rekreativt område for Århus by. Kendelsen revideret i 2001, hvad angår projektarealet.

Kortene er fra 1876, 2001 og 2008 (ortofoto).

Århus kommune.

Koordinater: 6222882, 567130.





Videnskabernes Selskabs kort fra 1787 angiver både møllesøen inde i byen (ved Mølleparken) og den daværende langt større Brabrand Sø, der også omfattede en god del af den nye engsø ved Årslev.

pulær som den gamle Brabrand Sø længere inde mod byen.

Fra Årslev Engsø ude ved Ormslev, gennem Brabrand Sø og langs Åboulevarden ned til udløbet i havnen, trækker Århus Å et 10 kilometer langt blåt bånd på tværs af landets næststørste by. I dagligdagen er det næppe mange århusianere, der tænker nærmere over det fænomen, at den grønne natur strækker sig helt ind i byens centrum, men det er faktisk ganske enestående. Det er næppe for meget at kalde den grønne kile for Århus' svar på Central Park i New York.

Alfred Pontoppidan (1859-1944) overtog Constantinsborg fra sin velhavende bankierfar i 1885, og han styrede herregården gennem to landbrugskriser. Omstillingen i 1890'erne efter den indbringende kornsalgperiode klarede han med økonomisk hjælp fra faderen, mens 1930-krisen kun blev overstået med nød og næppe, før han blev sat fra roret i 1938. Krisen fik altødelæggende virkninger for familiens fremtidige økonomi og førte i sidste ende til salget i 1999. Foto: Privateje.



Fra møllesø til mosebrug

Årslev Engsø er dog ikke nogen helt ny sø. Den er anlagt på arealer, hvor der også var sø indtil for ca. 140 år siden.

Den oprindelige søs skabelshistorie går tilbage til Ertebølletiden (5.400 – 3.900 f.Kr.) i Yngre Stenalder, hvor Kattegat strakte sig med en fjordarm helt op til landsbyen Skibby. Stednavnet vidner om sejlads i området frem til vikingetiden.

Fra 1200-tallet og frem blev tunneldalen ud til Årslev opstemmet som møllesø for vandmøller langs Århus Å gennem den voksende by. Den nederste mølle blev bygget i 1288-89 inde i Mølleparken, hvor Århus Hovedbibliotek ligger i dag. Tilsammen havde Årslev Sø og Brabrand Sø i knap 600 år en samlet vandflade på 350 hektar og et vandspejl, der lå en meter over normalt niveau.

I 1871 blev opstemningen ved Mølleparken fjernet for at sænke vandstanden i den store sø af hensyn til landbrugets interesser. Brabrand Sø blev formindsket ganske betydeligt (150 hektar vandflade i dag), og Årslev Sø forsvandt næsten helt. Området mellem Årslev og herregården Constantinsborg fik karakter af mose.

I de følgende årtier blev området vest for Brabrand Sø afvandet af flere omgange, men der var fortsat problemer med oversvømmelser fra Århus Å om vinteren.

Stor betydning har det utvivlsomt haft, at den fremskridtsorienterede Pontoppidan-familie har drevet landbruget på herregården Constantinsborg siden 1867. Med store engarealer langs åen har driften af herregården været sårbar, og i 1924 og 1933 blev

der foretaget regulære inddigninger af åløbet samt kunstige afvandinger indenfor den vestlige del af området, formentlig med statsstøtte fra grundforbedringslovene.

Anlæggene øgede dyrkningssikkerheden, men kun på lånt tid. Udtørringen af de tidligere fugtige enge satte gang i store sætninger, fordi digerne flere steder var anlagt på alt for blød bund. Visse steder sank anlæggene i de følgende årtier med 50 til 125 centimeter. Det medførte atter hyppige oversvømmelser fra Århus Å, og hver vinter var engene totalt oversvømmede. I midten af 1950'erne var problemerne blevet så store, at lodsejerne tog kontakt til Hedeselskabet.

Kæp i hjulet

Den første henvendelse om et nyt afvandingsprojekt kom i december 1956.

Efter at der var opnået enighed på en række lodsejermøder om at gøre noget, bad bønderne Hedeselskabets kulturtekniske afdeling udarbejde et forslag til inddigning og kunstig afvanding af 183 hektar engarealer langs Århus Å. Det forelå 1. august 1958 med en overslagspris på 690.000 kr. (8,4 mio. kr. i 2010-værdi), og 5. august 1958 indsendte lodsejerudvalget forslaget til Statens Landvindingsudvalg i landbrugsministeriet med en anmodning om statsstøtte.

Hedeselskabet foreslog, at man simpelthen flyttede de to åer, Århus Å og Lyngbygårds Å, der løb gennem området, samtidig med at man uddybede og regulerede dem. Dernæst skulle engarealerne forsynes med et system af drænledninger og grøfter, hvorfra vandet kunne pumpes op i den nygravede Århus Å-kanal og ledes ud i Brabrand Sø.

Århus Å var ganske vist allerede inddiget, men på så blød en bund, at det ville være nærmest umuligt at forstærke de gamle diger. En geoteknisk undersøgelse havde vist, at der skulle graves ned gennem otte til elleve meter dynd for at komme til fast bund. Økonomisk set ville det derfor være helt uoverkommeligt at bevare



Professor H.M. Thamdrup (1908-1998) var en af de første videnskabsmænd, der for alvor gik imod Hedeselskabets monopollignende forvaltning af det danske landskab. I december 1956 skrev han en dobbeltkronik i Jyllandsposten, hvori han rettede en skarp anklage mod selskabets direktør for citatfusk til fordel for selskabets »syge møster«. Dermed sigtede han til den tvivlsomme rentabilitet ved landvinding i forhold til øget indtjening ved landbrugs generelle produktivitetsforøgelse. Thamdrup var den første moderne naturforvalter, der mente, at landskabet skulle opdeles i forskellige zoner efter en overordnet planlægning. Det er professoren til venstre. Foto: privateje.

de eksisterende åløb.

Projektet, der var anbefalet af det jyske underudvalg af landvindingsudvalget fik en positiv modtagelse i ministeriet, der var parat til at betale 60 pct. af udgifterne. Henvendelsen blev forsynet med journalnummer 1949 og var dermed tæt på at blive projekt nr. 2000, som udvalget behandlede efter 1940-loven om statsstøtte til landvinding.

I december 1959 ændrede Hedeselskabet forslaget og forhøjede prisoverslaget til 750.000 kr. (9,1 mio. kr. i 2010-værdi), men det skabte ingen problemer. Landvindingsudvalget havde reserveret pengene fra tidligere bevillinger, og nu var man klar til at tage fat. Men så nemt kom det ikke til at gå.

Statens Naturfredningsråd ønskede nu at se nærmere på projektet, da det ville medføre radikale forandringer

af ådalen vest for Brabrand Sø. Rådet modtog sagens akter til udtalelse 7. marts 1960, men da projektet ville få betydning for den aktuelle fredningsplan for hele Århuseggen, som var under udarbejdelse, videresendte rådet sagsakterne 1. april til fredningsplanudvalget for Århuseggen.

Planudvalget overdrog sagen til direktøren for Naturhistorisk Museum, zoologi-professor H.M. Thamdrup, der var medlem af udvalget, og hos ham gik sagen i stå. Rent faktisk forsvandt den. Sagsakterne blev simpelt hen smidt væk under oprydning på Naturhistorisk Museum efter en omfattende ombygning i løbet af sommeren. Det måtte en brødebetyngt professor Thamdrup »med allerstørste beklagelse meddele« i oktober 1960 efter en stribe rykkere fra landvindingsudvalget.

Denne fadæse kom på et meget uheldigt tidspunkt, fordi den bekræftede landvindingsfolkene i den generelle opfattelse, at Naturfredningsrådet bevidst trak sagerne i langdrag. Det fremgår af et håndskrevet notat fra 17. oktober i de originale sagsakter, hvor ministeriets embedsmand lufter sin utilfredshed:

»Bør der i øvrigt ikke snart foretages et eller andet i anledning af, at naturfredningsrådet sinker sagernes ekspedition i årevis? Storå-sagen har rådet haft i mere end halvandet år. Det kan ikke være meningen med, at rådet skal have lejlighed til at udtale sig«.

Fejet af bordet

Imidlertid ønskede Naturfredningsrådet mere end blot at udtale sig. Rådet prøvede faktisk at redde nogle af de sidste uregulerede åstrækninger i Jylland.

Siden efteråret 1959 havde rådet arbejdet på at få et møde i stand med Hedeselskabet, hvor der skulle forhandles om »bevarelse af en større strækning af en af de betydeligere jyske åer«. Den konkrete anledning var to forslag til regulering af Storåen, fra Ørre til Hallundbæk og ved Linå. Projekterne var blevet fremlagt allerede i 1955, men begge havde mødt voldsom

modstand fra Naturfredningsrådet.

Storåen var kendt blandt videnskabsmænd som et typisk vestjysk vandløb med et dyreliv af stor naturhistorisk interesse og med en meget stor landskabelig skønhed. Åen stod højt på rådets ønskeliste over fredninger, og man var til sinds at søge den bevaret i uforstyrret tilstand. Man var nået til den erkendelse i kølvandet på bl.a. Skjernå-sagen og Vest Stadil-projektet, at det »er efterhånden blevet rådet klart, at vor hidtil noget passive rolle overfor de talrige afvandings- og regulerings-sager ikke i tilstrækkelig grad har været i stand til at mobilisere en i vore øjne rimelig hensyntagen til fredningsinteresserne, end ikke i små og fra et helhedssynspunkt i økonomisk henseende lidet vigtige sager.«

Foreløbig havde Naturfredningsrådet fået udskudt de to projekter for at få tid til at undersøge dyrelivet i Storåen. Da man afrapporterede disse undersøgelser i november 1959 til Statens Landvindingsudvalg, skaffede man sig nok et pusterum ved at annoncere sin hensigt om en principiel forhandling med Hedeselskabet »i de nærmeste dage« om de jyske åreguleringer.

Men månederne gik, uden at der blev taget kontakt mellem parterne. Hedeselskabet rykkede flere gange for det bebudede møde, fordi det blokerede for de to projekter, men Naturfredningsrådet var endnu ikke parat. Man havde travlt med at opstille en samlet oversigt over de landskabelige og naturhistoriske værdier, der knyttede sig til de endnu uregulerede jyske vandløb. Det var tanken at præsentere denne oversigt for Hedeselskabets direktør og »om muligt nå frem til en art

Før Årslev Engsø blev anlagt, var der ofte større oversvømmelser af engene i vinterhalvåret. Foto: Henning Hermansen/Århus amt.



Hedeselskabets grå eminence sad på Constantinsborg



Bankier Hendrik Pontoppidan (1814-1901) var en af landets mest velhavende mænd i sin tid. Han erhvervede Constantinsborg Gods i 1867. Foto: Hedeselskabet.



Constantinsborg har sit navn efter Constantin Marselis, der lod opføre en ny hovedbygning i 1677. Den nuværende hovedbygning er fra 1802 og blev moderniseret af Hendrik Pontoppidan i 1868, der opførte det dominerende midterparti med kobberklædt kuppel. Pontoppidan-slægten ejede godset i 132 år frem til 1999. I dag er godsejeren en modetøjsmilliardær.

Kun i et historisk perspektiv kan man fuldt ud forstå den vedholdenhed, som karakteriserede især Hedeselskabet, men også Statens Landvindingsudvalg, i sagen om inddigningen af Århus Å i begyndelsen af 1960'erne.

I sig selv kom værdien af de inddigede engarealer aldrig i nærheden af at retfærdiggøre millioninvesteringerne, som samfundet betalte broderparten af. Ovenikøbet blev projektet gennemført i en tid med fuld beskæftigelse og stigende afsætningsvanskeligheder for landbrugets produkter.

De nuværende avlsbygninger blev også opført efter overtagelsen i 1867, og de er forsynet med Hendrik Pontoppidans initialer »HP«. Ejendommen nævnes første gang i 1300-tallet.



Lige dele næsegrus ærefrygt og dyb respekt for Hedeselskabets grå eminence og hans efterkommere er forklaringen.

Hedeselskabets største velgører fra 1866 og frem til 1901 var den stenrige bankier og konsul Hendrik Pontoppidan, og han havde købt herregården Constantinsborg vest for Århus i 1867. Constantinsborg var den største jordejer i engene langs Århus Å, og frem til 1999 var ejendommen i Pontoppidan-slægtens eje.

I de første svære år efter stiftelsen af Hedeselskabet i 1866 var det Hendrik Pontoppidan, der i al diskretion finansierede en række af de kostbare erfaringer og fejltagelser, der blev begået i Hedeselskabets navn. Også direktør E.M. Dalgas modtog privatøkonomisk hjælp, når det kneb.

Hendrik Pontoppidan stammede fra Rær ved Thisted, men efter læreår i handelshuse i København, Altona og Manchester etablerede han sig som selvstændig købmand i 1841 i Hamborg. Byen var dengang Nordeuropas finansielle centrum.

På grundlag af en beskeden driftskapital opbyggede han et blomstrende handelshus, der også optrådte som bankier for danske købmænd og udførte forretninger for nationalbanken og for det danske finansministerium.

Pontoppidan interesserede sig levende for landbruget og hedesagen, og landboforeningerne nød også godt af hans økonomiske gavmildhed. Han donerede store beløb til Hedeselskabet til opkøb af hedearealer til anlæg af plantager. Selv deltog han aktivt i udviklingen bl.a. ved køb af en stor hedeje-

dom, Høgildgård, på 817 hektar.

Oprettelsen af »Pontoppidan Mosestation« finansierede han i 1891. Han blev også kaldt »Hedebankens fader«, fordi han stod bag oprettelsen af Herning Hede- og Diskontobank. Pontoppidan investerede desuden i regulær landvinding, bl.a. købte han aktier i »The Stadil Fjord Reclamation Company Ltd.« allerede i 1864. Senere overtog han hele den mislykkede inddæmning af Vest Stadil Fjord fra de engelske investorer. Frem til 1921 var fjorden i Pontoppidan-familiens eje.

I 1874 blev Pontoppidan udnævnt til æresmedlem af Hedeselskabet. Helt op til vor tid har hans efterkommere haft deres faste plads i repræsentantskabet for selskabet.

Da storkereden på Constantinsborg blev benyttet for sidste gang i 1966, havde der ynglet storke i mere end hundrede år på godset. Billedet er fra omkring 1910 og hentet fra bogen »Storken. En kultur- og naturhistorie« af Hans Skov.



overenskomst om, hvilke åløb og åstrækninger, der af de ovennævnte årsager eventuelt bør søges bevarede.»

En gang for alle skulle der trækkes en streg i sandet. De sidste uforstyrrede vandløb i Jylland skulle »deles« mellem Hedeselskabet og Naturfredningsrådet.

Men i sommeren 1960 mistede landvindingsfolkene tålmodigheden med de langsommelige naturfredningsfolk. Formanden for det jyske underudvalg indstillede 24. juni til Statens Landvindingsudvalg vedrørende Storåen, at »sagernes godkendelse nu fremmes uden at afvente Naturfredningsrådets udtalelse.«

Det satte endelig gang i arbejdet med oversigten, og i efteråret, formentlig i oktober 1960, mødtes professor C.A. Jørgensen fra Naturfredningsrådet med Hedeselskabets nye direktør, Frederik Heick. Rådet havde færdiggjort sin oversigt over de bevaringsværdige jyske vandløb, og man gik nu til forhandlingsbordet.

Der kom intet ud af mødet.

Direktør Heick fejede simpelthen oversigten af bordet med en bemærkning om, at Hedeselskabet som projekterende virksomhed ikke – af hensyn til lodsejerne – på forhånd kunne »opgive« regulering af bestemte åer. Det lykkedes Heick helt at tage pippet fra naturfredningsfolkene. Med beklagelse måtte Naturfredningsrådet lade landvindingsfolkene få deres vilje.

Hele åen flyttes

Det var i denne stemning af kold afvisning og fravær af samarbejdsvilje, der blev afholdt møde 22. november 1960 om »Aarhus Å ved Konstantinsborg«. Deltagerne var tre ingeniører fra Hedeselskabet, amtsvandinspektøren, godsejer Pontoppidan og to andre lodsejere samt den uheldige professor H.M. Thamdrup og et amtsrådsmedlem som repræsentanter for fredningsplanudvalget.

Mødeleder var Hedeselskabets forhenværende direktør, Niels Basse. Til trods for pensioneringen i april 1959 fungerede Basse fortsat som formand for det jyske underudvalg af Statens

Landvindingsudvalg. Det var altså Hedeselskabets tidligere direktør, der bød velkommen til mødet, hvor man skulle diskutere Hedeselskabets projekt.

Anledningen var den udtalelse, professor Thamdrup havde afgivet om projektet en måned tidligere. På vegne af fredningsplanudvalget havde han konstateret, at man ikke ville modsætte sig et landvindingsprojekt i området, men alligevel havde udvalget store betænkeligheder:

»I betragtning af, at udvalget bl.a. har til opgave at søge områder af betydning for befolkningens – og ikke mindst bybefolkningens – friluftsliv bevaret, må man anse det for meget betænkeligt, at der nu lige op til et område, der allerede er optaget på fredningsplanen, søges gennemført indgreb, der på væsentlig måde vil ændre den bestående karakter og på afgørende vis forringe de muligheder, de omhandlede arealer ved Konstantinsborg rummer for befolkningens friluftsliv.«

Videre blev det gjort gældende, at både Aarhus Å og Lyngbygårds Å gennem mange år havde været et populært udflugtsmål for sportsfiskere. Deres hobby ville blive ramt, hvis de to åløb blev flyttet som planlagt. Desuden var man bekymret for, om det fælleskommunale projekt for en videreføring af Brabrand-stien langs Aarhus Å og op langs Lyngbygårds Å ville blive umuliggjort.

Man var altså ikke imod et landvindingsprojekt, men ønskede blot en anden udformning til glæde for en større kreds end lodsejerne. I lyset af de »meget betydelige beløb, som staten i givet fald skal yde til realisationen af det fremsatte landvindingsprojekt«, ville fredningsplanudvalget finde det rimeligt, at det endelig projekt kunne blive til »gavn og glæde for en større kreds af den befolkning, som har det betragtede område som sit nærmeste naturlige opland.«

Professor Thamdrup kunne dog spare sig al sin velmenende veltalenhed.

På mødet blev der ikke givet ved dørene. Der kunne ikke blive tale om at undlade at flytte de to åløb, både af økonomiske og tekniske grunde. Stier på digerne var man ikke meget for, da



De to politiske hovedpersoner opførte en lille trippendans på stedet for at fejre det første spadestik til den nye sø, tirsdag, 10. september 2002. Til venstre ses rådmand Poul B. Skou (K) fra Aarhus Kommune, og hans dansepartner til højre er formand for Århus amts udvalg for miljø og trafik, Anders Bach Andersen (V). Foto: Henning Hermansen/Århus amt.

det normalt var forbudt med digefærdsel, og den slags havde man ihvertfald ikke hjemmel i landvindingsloven til at betale for. Man kunne gå med til at holde et møde om stianlægget, men for fredningsfolkene egen regning. Hvad angik fiskeriets interesser, ville disse blive afklaret på sædvanlig vis med Fiskeriministeriets repræsentant i landvindingsudvalget.

Tre uger senere sendte det jyske underudvalg en henstilling til landbrugsministeriet om, »at sagen hurtigst muligt søges godkendt til udførelse (...) uden at afvente de bebudede forhandlinger mellem egnsfredningsplanudvalget og de øvrige i et stianlæg interesserede parter«.

Uden vægt

Da Fiskeriministeriets repræsentant i landvindingsudvalget fik sagen forelagt, rystede han ikke på hånden. Fiskeribiolog Ole Bagge fra Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser måtte »beklage ikke at kunne tiltræde indstillingen«. Han uddybede sin afvisning bl.a. med følgende konstatering i den officielle svarskrivelse 13. januar 1961:

»Gennemførelsen af det foreliggende projekt vil helt ødelægge strækningen fra

Skibby til Brabrand Sø som gydevand for havørreder, idet man ikke påtænker blot at regulere det gamle åløb (projektets »Kanal 2«), men helt at afspærre dette med en pumpestation, mens Århus Å's hovedløb forlægges mod nord. Konsekvensen af projektet vil uden tvivl blive, at endnu et vandløb berøves sin ørredbestand«.

Medlemmerne af det jyske underudvalg var imidlertid ikke til sinds at acceptere den fiskeribiologiske ekspertudtalelse. Ole Bagge blev kaldt til møde i Århus af det jyske underudvalg en måned senere, og her blev han »grillet« ganske eftertrykkeligt af samtlige medlemmer.

Udvalgsformanden Niels Basse lagde ud med at efterlyse en »motive-ring« for, at den nye vandløbsstrækning ville blive »et helt umuligt ørredvand«. Dernæst supplerede udvalgets sekretær med en forundring over, at der overhovedet var ørreder i det nuværende vandløb, da bunden jo bestod af blødt dynd, når fiskeribologen nu kunne meddele, at ørreder krævede fast bund for at trives.

Så ville man gerne vide, om det aldrig kunne tænkes, at der atter ville

opstå en ørredbestand i et nyt vandløb? Dette ville Ole Bagge ikke afvise, men der var ingen garanti for en ny bestand, og under alle omstændigheder måtte »fiskeriet« principielt være imod enhver forandring af naturlige vandløb, sagde han.

Nu faldt de øvrige medlemmer over fiskeribologen fra alle sider. Fiskeriministeriet ville altså overhovedet ikke drøfte muligheden for at en vandløbsregulering kunne forbedre forholdene, blev der spurgt om til sidst. Joh, lød svaret, hvor et forurenset vandløb kan overgå til en mindre forurenset skikkelse, men ellers ikke. Ole Bagge var hverken til at hugge eller stikke i, selvom han viklede sig ind i flere fortællelser. Han stod fast på, at projektet ville være ødelæggende for fiskelivet i Århus Å.

Til slut vedtog man så at se bort fra fiskeribologens udtalelse. Konklusionen på det seks sider lange mødereferat blev dikteret af formanden, fhv. direktør Niels Basse fra Hedeselskabet:

»Underudvalget besluttede (...) under henvisning til, at det ved disse forhandlin-

ger hverken har været muligt at få modificeret cand.mag. Bagges kategoriske standpunkt, eller at få et skøn over mulighederne for tilsvarende eller bedre forhold for en ørredbestand i det forlagte åløb, ligesom der ikke kan gives oplysning om værdien af det efter det oplyste lejlighedsvis erhvervsfiskeri i kystfarvandene, at udtale, at det mener, at de fremsatte bemærkninger ikke kan tillægges en sådan vægt, at sagens gennemførelse af denne grund yderligere forsinkes«.

Sagen ruller

På det 61. plenarmøde i Statens Landvindingsudvalg, 21. marts 1961, var afvandingsprojektet »Århus Å III« til debat, men nu var løbet ved at være kørt. Projektet var principielt godkendt i landbrugsministeriet til 60 pct. tilskud og kunne derfor optages på beredskabslisten.

På mødet oplyste formanden, at »der var protesteret mod projektes gennemførelse fra fiskeriet og Friluftsrådet, men at Jyllandsudvalget fastholder indstillingen. Det var ikke sikkert, at fiskeriet ville blive skadet. Friluftsrådet var farligere, idet rådet, som det tidligere var sket, ville kunne rejse en storm i pressen. Foreslog at give Friluftsrådet underretning om sagens optagelse på beredskabslisten«.

Mere kom der dog ikke ud af den debat, og 18. juli 1961 kunne landbrugsministeriet meddele lodsejerudvalget vedrørende Århus Å, at man var parat med 60 pct. af overslagssummen på 750.000 kr. Arbejdet kunne sættes i gang, og dets varighed var beregnet til tre år.

Overslaget holdt dog ikke, hverken økonomisk eller tidsmæssigt.

Arbejdet trak i langdrag, og bevillingen måtte forhøjes i maj 1963, i maj 1964 og i marts 1965 til i alt 980.000 kr. Den sidste forhøjelse fandt sted ved afslutningen af regnskabet i marts 1966, hvor prisen viste sig at være overskredet med en million kroner.

Helt præcist kom Århus Å-projektet til at koste 1.001.000 kr. (8,8 mio. kr. i 2010-værdi). Heraf betalte staten de 60 pct., mens resten blev ydet som særlige statsgaranterede lån til lods-ejerne.



Omkring 1500 århusianere mødte op, da åvandet blev ledt ind i engene for at danne Årslev Engsø 19. marts 2003. Århus amts miljøformand, Erik Poulsen, manøvrede selv den store gravemaskine i rette position, og på få minutter fjernede Venstre-politiker en kæmpebid af det gamle ådige, hvorefter Århus Å begyndte at strømme ind i den nye sø. Det gamle pumpehus var blevet forsynet med en vindeltrappe og solidt gelænder i galvaniseret jern, så man kunne komme til vejs og nyde udsigten over det nye vådområde fra taget. Foto: Henning Hermansen/Århus amt.



Sådan lå engene hen omkring den kanaliserede Århus Å efter landvindingsprojektet i 1960'erne. Foto: E.W. Olsson.

Efter omlægningen og snoning af Århus Å er engsøen hurtigt opstået. Højspændingsmasterne, der krydser henover området, forventes nedtaget og erstattet af jordkabler af hensyn til det landskabelige indtryk. Foto: E.W. Olsson.



Det nye projekt

Trods alle besværlighederne var projektet alligevel ikke pengene værd. Få årtier senere havde engarealerne atter sat sig så meget, at dyrkningssikkerheden gik fløjten. Dermed var vejen banet for nok en offentlig millioninvestering i engene vest for Århus.

Som så mange andre steder i landet, hvor der var givet tilskud til store stillede afvandingsprojekter, satte jorden sig i ådalen, fordi de tørveagtige humuslag nedbrydes, når vandet pumpes væk, og luftens ilt kommer til. Tunge landbrugsmaskiner bidrog også til at trykke jordlagene sammen.

Man ved, at i perioden fra 1930 til 1989 satte jorden sig mellem en halv og to meter på 80 pct. af området! I mere end halvdelen af det samlede areal sank engenes overflade over en meter. Uanset hvilke former for vedligeholdelse man kunne forestille sig taget i anvendelse, ville disse sætninger fortsætte. I store dele af det oprindelige landvindingsområde lå overfladen længere nede end det naturlige grundvandsspejl.

I bogen »Constantinsborg« fra

2010 beskriver Jørgen A. Pontoppidan denne udvikling på de arealer, der i dag er udlagt som Årslev Engsø:

»Engene var tidligere, hvad vi i dag kalder »sure enge«, der var oversvømmet om vinteren og kun gav mådelig græsning om sommeren. I 1960'erne fik vi dem gennemdrænet og fik en fremragende afgræsning,

så vi kunne have hele besætningen dernede om sommeren, og kun havde nogle kvier på nykløveren om efteråret. Så blev de pløjet op til kornavl, og det var med meget svingende resultater. Vi har haft rekordavl, og vi har et år slet ikke fået afgrøden høstet! Og så har vi haft alt derimellem, alt afhængig af årets vejrforhold. Siden brugte Kåre [sønnen,

Det er en integreret del af det store projekt, at de omgivende engarealer ned til søen skal plejes med græssende kreaturer. Foto: Henning Hermansen/Århus amt.





Den gamle pumpestation på nordsiden af engsøen er indrettet som info-stand og udsigtstårn. Pumpeanlægget blev leveret i 1963 af Myhrwold & Rasmussen, et københavnsk ingeniørfirma, der leverede et utal af pumper til Hedeselskabets mange projekter i den periode. Man kan stå i skjul inde i pumpehuset, men går man ovenpå, skræmmes fuglene bort.

red.] i en årrække arealerne til den brak, der blev pålagt landbruget ved lov«.

Lokale miljøbevægelser, bl.a. Danmarks Naturfredningsforening, var tidligt ude med kritik af forholdene. Midt i 1980'erne kom de første debatter i Aarhus Byråd om fremtiden for engene ved Årslev, og i 1990 bad kommunen Hedeselskabet udarbejde et skitseforslag. Det daværende Århus amt gik også ind i sagen, og i 1997 lod man udarbejde en projektbeskrivelse af den fremtidige sø. To år senere rejste amt og kommune i fælleskab fredningssag på arealerne for at få ændret den eksisterende fredning fra 1983.

Strid om jagten

Formålet med en ny fredningskendelse var at gøre det muligt at lede Århus Å og Lyngbygårds Å ned i ådalens bund fra kanalforløbet langs ådalens nordlige skrænt for derefter at lade en sø opstå. Desuden skulle den nye fredning også sikre naturværdierne i området samt »gennemføre foranstaltninger der forbedrer og sikrer

offentlighedens rekreative adgang til området«.

Fredningsnævnet afsagde sin kendelse i februar 2001, og den imødekom amtets og kommunens ønsker på alle punkter. Helt for egen regning havde nævnet imidlertid tilføjet en beskeden bestemmelse, og den fremkaldte stærke protester og truede med at blokere for hele projektet. Det var bestemmelsen om, at »jagt på søen ikke må finde sted«.

Fredningsnævnets kendelse blev straks påklaget til Naturklagenævnet.

Ejeren af Årslevgård var den, der protesterede stærkest. Jagten på hans ejendom skulle angiveligt være vurderet til en årlig indtægt på 500.000 kr., og jagtretten til den nye sø ville indgå som et væsentligt supplement. Hvis ikke bestemmelsen blev fjernet, ville han trække sin jord helt ud af projektet og dermed helt blokere for projektet, da det skulle baseres på frivillig deltagelse fra jordejernes side.

Tre andre lodsejere, herunder ejeren af Constantinsborg, protesterede også mod jagtforbuddet, og det samme gjorde både amt og kommune. Da det offentlige forhandlere for længst havde indgået aftaler med lodsejerne, der ikke rummede nogen form for bestemmelser om jagten, forudså man, at hele projektet kunne gå i vasken.

Det nyanlagte grusbelagte stisystem rundt om engsøen krydser de to tilløb ved hjælp af smagfulde træbroer. Eneste anke er, at stien ligger helt åbent ude på engene, hvilket giver en uhensigtsmæssig forstyrrelse af fuglelivet.



De eneste, der gik ind for forbuddet, var den lokale afdeling af Dansk Ornitologisk Forening. Fuglevennerne påklagede også kendelsen, men fordi de ville have jagtforbuddet udvidet til at omfatte landarealerne. Imidlertid indgav de klagen for sent, så den blev ikke taget i betragtning.

Naturklagenævnet afsagde sin kendelse i oktober 2001, og den fulgte protesterne. Forbuddet mod jagt på den nye sø blev pillet ud af kendelsen, og lodsejere og projektmagere åndede lettet op.

Farvel til havørreden

Efter omfattende jordarbejder med tilbagelægning af Aarhus Å og Lyngbygårds Å i slyngede forløb blev Årslev Engsø etableret 19. marts 2003, hvor vandet fra de to åer blev ledt ind over engene i området.

Projektområdet er på i alt 210 hektar. Selve søen er på 100 hektar og omkranset af rørskov og våde enge. Søens største dybde er på 1,25 meter, gennemsnitsdybden er på 0,5 meter. Om sommeren er der flydebladszoner med åkande og småøer af søkogleaks i søen. I løbet af en årrække vil en del af området vokse til med rørskovplanter. Det forventes, at rørskoven vil reducere søens åbne vandflade til



Fiskeørn (tv.) og rørhøg er blandt de faste gæster ved engsøen, hvor rørhøgen også er begyndt at yngle. Foto: Bente Holm-Petersen.

ca. 70 hektar. Rørskovene og engområderne forventes hver at få en tilsvarende størrelse.

Der drives jagt på en del af de privatejede parceller ved både Årslev Engsø og Brabrand Sø. Der er derudover en del lystfiskeri langs åerne, der løber ind i søerne, og der foregår tillige rusfiskeri i Brabrand Sø. Sportsfiskerne er faktisk den eneste brugergruppe, der har kritiseret projektet. Det skyldes frygt for, at den nye sø vil medføre udryddelse af havørredstammen i de to åsystemer, der løber til engsøen.

Bag beslutningen om at anlægge Årslev Engsø lå en klar politisk prioritering af, hvilke natur- og miljømæssige forhold man ville have i området. Amt og kommune var klar over, at projektet kunne have en negativ indflydelse på havørredbestandens størrelse, men fandt at der var store natur- og miljømæssige gevinster ved at føre området tilbage til en mere naturlig og ureguleret tilstand.

I en artikel i Århus Stiftstidende fra februar 2007 udtalte fiskeribiolog Anders Koed fra Danmarks Fiskeriundersøgelser, at der var stor risiko for, at havørredbestanden ville gå tabt. Han

Også Lyngbygård's Å er blevet snoet, før den løber til søen fra nord. På sydsiden længere inde mod Brabrand Sø ses det store kompleks af bygninger, som udgør herregården Constantinsborg i dag. Foto: E.W. Olsson.





Set fra sydsiden får man et godt indtryk af de mange øer i den fladvandede sø, hvor Lyngbygårds Å løber til fra nord. Foto: Henning Hermansen/Århus amt.

mente, at glubske gedder og sultne skarver åd så hæmningsløst af den mindste ørredyngel og fremlagde nye tal fra elektrofiskeri, der afslørede, at 76 procent af smolten (ungørreder på vej mod havet) gik tabt.

»I forvejen var dødeligheden af udtræk-kende smolt stor i Brabrand Sø. Da engsøen opstod blev dødeligheden i de to søer tilsammen forøget til et niveau, som gør, at der som sagt ikke længere er grundlag for en selv-reproducerende havørredbestand i Århus Å«, siger Anders Koed i dag og fortsætter: »Der findes stadig bækørreder i Århus Å, og udsætninger i åen af opdrættet yngel, både op- og nedstrøms for søerne, gør, at der stadig sker en meget lille opgang af havørreder til Århus Å. Stoppes udsætningerne forsvinder disse få havørreder dog snart«.

Århus Kommune og de lokale sportsfiskerforeningerne har siden da gjort og vil også fremadrettet gøre en indsats for at forbedre forholdene for havørrederne i såvel Aarhus Å og Lyngbygårds Å. Kommunen støtter foreningerne i udsætningen af ørred-yngel og smolt.

Drømmen om odderen

Den bynære placering betyder, at området har stor rekreativ værdi for befolkningen i Århus og omegn. Området er således et yndet udflugtsmål for

mange mennesker der, især i weekendene, går, cykler, kører på rulleskøjter eller løber i området.

Både Brabrand Sø og Årslev Engsø er nemme at komme til, hvad enten man er bilist eller på cykel. Helt inde fra Århus centrum løber et stisystem, Brabrandstien, der er ført langs åen og rundt om både Brabrand Sø og Årslev Engsø. Turen rundt om Brabrand Sø alene er ca. 10 kilometer, mens Årslev Engsø-turen er på knap 8 kilometer.

I bil kan man køre til Brabrand Sø enten fra villakvartererne nord og syd for søen, eller fra P-pladsen på Søskovvej i vestenden af søen. Samme plads er et glimrende udgangspunkt for en tur langs Årslev Engsø. Desuden findes to P-pladser langs Skibbyvej nord om søen og ved Constantinsborg syd for søen. Endelig kan man tage bussen ud til søerne.

Langs begge søer er der opstillet en række fugletårne, der giver god udsigt over området, men også de gamle pumpehuse er omdannet til udsigtstårne for en ny tids syn på arealerne.

Vejen blev banet for oddere, og rørdrum, plettet rørvagt og engsnarre – tre truede fuglearter fra den ornitologiske rødliste – fik et nyt levested, da Århus amt og Århus kommune i foråret 2003 indviede Årslev Engsø. Eller rettere: dyr og fugle kunne atter

vende hjem til 210 hektar genskabt natur. Kombinationen af åbent vand, næringsrige rørskov og frodige enge vil også tiltrække fugle som vib, rød-ben, bekkasin, vandrikse, skægmejse, rørhøg, lappedykkere og mange ænder. Den store drøm er, at odderen vil genindvandre og begynde at yngle.

Overraskende er det nok for mange, at Årslev Engsø primært blev etableret for at bekæmpe forureningen fra landbruget. Formålet med projektet var først og fremmest at mindske udvaskningen af kvælstof til Århus Bugt med omkring 80 ton om året og samtidig tilbageholde en ukendt mængde fosfor af hensyn til Brabrand Sø.

Den nye sø vurderes dog også at have en rolle at spille i tilpasningen til klimaforandringerne. Engsøen vil virke som en bufferzone eller reservoir ved ekstreme nedbørsmængder, og det kan bidrage til at formindske oversvømmelsesrisikoen inde i Århus by.

Prisen for hele projektet med sø, enge, vandløb, stier og fugletårne har været godt 18 mio. kroner, og pengene kommer fra stat, amt og kommune.

KILDER

Forfatterens besøg på lokaliteten, 3. september 2005.

Fredningsnævnet for Århus amts afgørelse af 29. marts 2001, j. nr. 73/1999.

Hansen, Kjeld: Det tabte land. Gads Forlag 2008.

Koed, Anders: Indskudte søer – en udfordring for vandrefiskerne. DTU Aqua. Silkeborg. Powerpoint-præsentation. Uden årstal.

Lange, Ole: Stormogulen. Gyldendal 2007.

Mail-korrespondance af 15. september 2011 med fiskeribiolog Anders Koed, Danmarks Fiskeriundersøgelser, Silkeborg.

Naturklagenævnets afgørelse af 3. oktober 2001, j.nr. 97-111/700-006.

Pontoppidan, Jørgen A.: Constantinsborg fortalt i billeder. Østjysk Hjemstavn 2010.

Skov, Hans: Storken. En kultur- og naturhistorie. Gads Forlag 2003.

Statens Landvindingsudvalg, j.nr. 1949. Rigsarkivet.

Statens Landvindingsudvalg, 61. plenarmøde, 21. marts 1961. Rigsarkivet.

Århus Stiftstidende: Slut med havørreder i Århus Å. 1. februar 2007.

Fuglelivet i dag

Med tilladelse fra Dansk Ornitologisk Forening bringes her et uddrag af DOF-basen, der rummer et meget stort antal fugleobservationer fra alle betydningsfulde fuglelokaliteter i landet. Ønskes der en detaljeret og aktuel status for fuglelivet ved Årslev Engsø, så brug dette link: www.dofbasen.dk

Herunder ses en oversigt over de 218 fuglearter, som er registreret fra **Årslev Engsø**, pr. 16. september 2011. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Lille Lappedykker	(611/1685)	Skeand	(1009/7571)	Vibe	(1163/135341)	Klippedue/Tamdue	(7/70)
Toppet Lappedykker	(1248/18251)	Taffeland	(1018/26911)	Islandsk Ryle	(74/171)	Huldue	(72/138)
Gråstrubet Lappedykker	(231/1239)	Troldand	(1251/28637)	Sandløber	(5/7)	Ringdue	(377/44445)
Sorthalset Lappedykker	(469/10841)	Bjergand	(19/31)	Dværgryle	(141/240)	Tyrkerdue	(115/460)
Skarv	(1178/16563)	Ederfugl	(5/12)	Temmincksryle	(285/2153)	Gøg	(269/580)
Rørdrum	(10/10)	Sortand	(8/11)	Stribet Ryle	(24/24)	Natugle	(4/5)
Silkehejre	(1/3)	Hvinand	(774/4573)	Krumnæbbet Ryle	(195/927)	Skovhornugle	(25/40)
Sølvhejre	(2/2)	Lille Skallesluger	(154/359)	Almindelig Ryle	(442/4910)	Mosehornugle	(10/10)
Fiskehejre	(1371/13718)	Toppet Skallesluger	(14/20)	Kærløber	(45/60)	Mursejler	(359/28275)
Sort Stork	(1/1)	Stor Skallesluger	(782/8225)	Brushane	(719/8817)	Isfugl	(349/403)
Hvid Stork	(11/12)	Hvepsevåge	(100/215)	Enkeltbekkasin	(2/2)	Vendehals	(1/1)
Skestork	(43/65)	Rød Glente	(78/80)	Dobbeltbekkasin	(885/20996)	Grønspætte	(76/83)
Stor Flamingo	(13/13)	Havørn	(145/149)	Tredækker	(3/3)	Stor Flagspætte	(227/328)
Knopsvane	(1259/16864)	Rørhøg	(592/897)	Skovsneppe	(7/7)	Hedelærke	(1/1)
Sortsvane	(1/1)	Blå Kærhøg	(210/226)	Stor Kobbersnepe	(89/182)	Sanglærke	(493/4271)
Pibesvane	(62/197)	Duehøg	(25/25)	Lille Kobbersnepe	(80/206)	Digesvale	(285/5321)
Sangsvane	(561/15078)	Spurvehøg	(617/934)	Småspove	(28/62)	Landsvale	(561/45391)
Sædgås	(9/51)	Musvåge	(1116/4080)	Storspove	(141/538)	Rødrygget Svale	(54/55)
Kortnæbbet Gås	(33/81)	Fjeldvåge	(80/82)	Sortklire	(449/2014)	Bysvale	(341/9335)
Blisgås	(40/105)	Kejserørn	(1/1)	Rødben	(599/2152)	Skovpiber	(29/56)
Grågås	(1551/179345)	Fiskeørn	(476/581)	Hvidklire	(848/11966)	Engpiber	(528/4855)
Indisk Gås	(3/3)	Tårnfalk	(1090/2543)	Svaleklire	(636/3846)	Skærpiber	(17/117)
Snegås	(2/2)	Dværgfalk	(21/21)	Tinksmed	(688/15839)	Bjergpiber	(192/486)
Canadagås	(157/1089)	Lærkefalk	(17/17)	Mudderklire	(634/6705)	Gul Vipstjert	(273/828)
Bramgås	(91/4356)	Vandrefalk	(91/94)	Stenvender	(33/53)	Bjergvipstjert	(118/178)
Knortegås	(13/17)	Agerhøne	(157/506)	Odinshane	(38/38)	Hvid Vipstjert	(765/8478)
Nilgås	(1036/2973)	Vagtel	(5/5)	Sorthovedet Måge	(3/3)	Silkehale	(18/310)
Gravand	(1157/16481)	Fasan	(143/296)	Dværgmåge	(219/422)	Vandstær	(15/15)
Moskusand	(4/11)	Vandrikse	(217/299)	Hættemåge	(337/48690)	Gærdesmutte	(505/2942)
Brudeand	(8/8)	Plettet Rørvagtel	(5/7)	Stormmåge	(239/26632)	Jernspurv	(204/441)
Mandarinand	(4/4)	Engsnarre	(26/40)	Sildemåge	(533/3014)	Rødhals	(202/342)
Pibeand	(1181/123407)	Grønbenet Rørhøne	(575/1877)	Sølvmåge	(227/3988)	Nattergal	(133/241)
Knarand	(673/2017)	Blishøne	(1028/151918)	Svartbag	(779/3829)	Husrødstjert	(2/2)
Krikand	(1324/102874)	Trane	(9/20)	Rovterne	(64/84)	Rødstjert	(33/38)
Amerikansk Krikand	(14/14)	Strandskade	(622/1684)	Splitterne	(12/17)	Bynkefugl	(109/174)
Gråand	(946/141456)	Klyde	(183/581)	Fjordterne	(589/3993)	Sortstrubet Bynkefugl	(9/9)
Spidsand	(467/1776)	Lille Præstekrave	(640/1875)	Havterne	(48/786)	Stenpikker	(93/315)
Atlingand	(543/1653)	Stor Præstekrave	(623/3969)	Dværgterne	(27/45)	Ringdrossel	(6/6)
		Hjejle	(278/31066)	Sortterne	(36/51)	Solsort	(252/986)
		Strandhjejle	(57/113)	Hvidvinget Terne	(25/25)		

Sjagger	(274/18121)
Sangdrossel	(182/394)
Vindrossel	(134/2889)
Misteldrossel	(29/40)
Græshoppesanger	(182/313)
Sivsanger	(66/84)
Kærsanger	(239/1450)
Rørsanger	(255/1267)
Gulbug	(73/96)
Gærdesanger	(115/189)
Tornsanger	(335/3763)
Havesanger	(127/257)
Munk	(276/1319)
Skovsanger	(1/1)
Gransanger	(478/3039)
Løvsanger	(270/1052)

Fuglekonge	(105/232)
Rødtoppet Fuglekonge	(1/1)
Grå Fluesnapper	(7/8)
Broget Fluesnapper	(4/4)
Skægmejse	(54/169)
Halemejse	(44/207)
Sumpmejse	(79/121)
Topmejse	(31/34)
Sortmejse	(50/71)
Blåmejse	(327/1586)
Musvit	(391/1983)
Spætmejse	(122/201)
Træløber	(29/33)
Korttået Træløber	(2/2)
Pungmejse	(11/19)

Rødrygget Tornskade	(31/39)
Stor Tornskade	(12/12)
Skovskade	(286/615)
Husskade	(321/1894)
Allike	(227/5642)
Råge	(277/12686)
Sortkrage	(95/95)
Gråkrage	(308/4888)
Ravn	(307/459)
Stær	(734/54461)
Gråspurv	(61/300)
Skovspurv	(393/7758)
Bogfinke	(334/1793)
Kværfinke	(35/3004)
Gulirisk	(2/2)

Grønirisk	(461/3365)
Stillits	(716/8178)
Grønsiken	(233/4474)
Tornirisk	(274/1775)
Bjergirisk	(53/1042)
Stor Gråsisken	(19/345)
Lille Gråsisken	(179/409)
Lille Korsnæb	(18/102)
Dompap	(142/431)
Kernebider	(16/30)
Snepurv	(18/67)
Gulspurv	(386/1285)
Rørspurv	(698/6585)
Bomlærke	(65/75)

Herunder ses en oversigt over de 41 andre dyr (end fugle), som er registreret fra **Årslev Engsø**, pr. 16. september 2011. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Lille Vandsalamander	(1/1)
Skrubtudse	(1/2)
Butsnudet Frø	(1/1)
Stregbredpande	(1/2)
Stor Bredpande	(1/4)
Stor Kålsommerfugl	(10/473)
Lille Kålsommerfugl	(1/2)
Grønåret Kålsommerfugl	(10/604)
Aurora	(8/31)
Citronsommerfugl	(3/3)
Iris	(1/1)

Dagpåfugleøje	(8/197)
Admiral	(8/11)
Tidselsommerfugl	(3/5)
Nældens Takvinge	(23/228)
Det Hvide C	(1/2)
Nældesommerfugl	(2/2)
Græsrandøje	(5/98)
Engrandøje	(5/166)
Skovrandøje	(1/2)
Almindelig Blåfugl	(1/1)
Sommerfugl sp.	(1/1)

Pindsvin	(1/1)
Muldvarp	(3/3)
Almindelig Spidsmus	(4/8)
Dværgspidsmus	(1/1)
Brunflagermus	(7/19)
Pipistrel/Dværg- flagermus sp.	(1/1)
Hare	(46/99)
Egern	(15/26)
Markmus sp.	(1/1)
Ræv	(51/63)

Husmår	(1/1)
Mink	(1/1)
Lækat	(21/22)
Brud	(1/1)
Odder	(1/1)
Rådyr	(67/219)
Spidsmus sp.	(5/14)
Flagermus sp.	(5/16)
Hjort sp.	(1/2)

Plantelivet i Århus Ådal

TBU 21/71: Århus Ådal, Harlev Mølle – Brabrand Sø

Århus Ådal er en østvest gående tunneldal, der fra Århus strækker sig til Silkeborg.

Tunneldalen gennemstrømmes i den østlige ende af Århus Å og modtager på denne strækning tilløb fra Lyngbygårds Å (TBU-område 21/67). Områdets østlige del fra Skibby til Brabrand Sø, i

alt 358 hektar, er fredet 1983 af landskabelige og ornitologiske årsager. På denne strækning af åen er kendt den sjældne Pilblad(o). Botaniske oplysninger foreligger i øvrigt ikke.

Foreløbig lokalitetskode: o-+ V IV o

Kilder: se Wind 1990.